

33. Իմպերատոր, Վալանտին մեծ լիսին թողարկ, կերի պրագմը վե ապրիլը:

Մեծիսի մեղադրումն լազվը վաղ ունիտե, իմպերատոր պիտը աեա գառար եհնիսին թողարկալը տըր:

34. Վալանտին մեծիսի միւզա-քերաթը պէնի տիր: Փագաթ պէշ ազա թարափընտան թեքիֆ օլուն տուգաա, կիզի դօմիթե հէյեթ թինէ թաշվիլ օլունապիլը:

35. Եուրայի տէվլէթ, իմպերա-թօրուն խաղախի թաշթընտա օլ-տուզու հալուե, դանուն լայրհալա-բընը գալիմէ արագլըզա, վե խա-րեհե զուհուր իսէն կիւնիւլիլի հալ իթմէքլիեթ թաեին օլունմուշ տուր:

36. Եուրայի տէվլէթ, հիւքիւ մէթին իսինէ, Մէնաթօ վե Վալա-նին մեծիսիլիստե գանուն լայը-հալարընը միւնտաե Էսինի թաաա-հուլ իսէր:

37. Վիւքիւ ապալարընըն Եու-րայի տէվլէթտե ազալըզ մէնեթի վե տանըլըլազ վե մէշլիլիթ իշին սեպէրի վար տըր:

38. Մէնաթօ վե Վալանտին մեծ լիսին զարմաե մահլըթ թագաթ իթ-մէք հուգուգու ինրա օլունուր:

ՏՆԻԻԼԻՅԷ

Նուրեան էֆէնտի, Նարոլիե Եեվլէթի Ալիե պաշ գօնուրու նասպ ու թայեին պուրուլուտուր:

— Արիտ ճէղիլիսի գըլըլարըն-աա կէշն հափտաքի ֆուրթունա-լարտա իքի գըթա Օսմանը սեֆի-նէլըրի, պիլիթի թեքմիլ երեքիւ վե թայֆաթը իշե, վե տիկիլիստե կա-լընըլ թայֆալարը գուրթուրապիլ-միշ օլունուրը հալուե, դարդ օլ-մուշար տըր:

— Պապէլ նամ վարօրու հիւմա-յուն տեղունիտե հաճըլար պու-լունտուրու հալուե Պաղտատան հարեքեթ խուուլ, ձխտաե, Սուե-յիշ, Արուլթ վե Իզմիր իսկէլէթի-նե ուղրաեարազ Տէր-սասաեթե վաթըլ օլունու վե քեզալիք կէշն հափտա Մըսըր վարօլըրընտան ի-քի գըթաթը Տէր-սասաեթե հաճը կէթիլիլիլի տիր:

ԹՎԼԻԿՐԱՓԻՅԷ

Պուգրէշ 13 ապրիլ:

Մէնէքեթիյոտե, Բօմանիւլ նամ զաղէթանըն միւլիլիֆի օլուպ իթմիլըլ ֆըրգաթը թէյիսի պուրու-նան Մ. Ռօղէթիթի իպրայիլուե թեք-րար մէպուս իթիլիսապ օլունուտուր: Փարիզուե Բօմանիւլ աճէթօու Մ. Մըրաթ Պուգրէշտե տիր:

Փարիլ 14 ապրիլ:

Պու կիւն, Մէնաթօ մեծիսինե, սէնաթիւս քօնսիւլթ իւղէրիլիլ ԷԷթ տէֆա մէշլիլիլի օլունուպ, մէքիլը նըրաճաեթիլիլ թեքմիլի պապուլ օ-լունմուշ տուր: Իքիսի տէֆա թահ-թը միւզաքեթե կընմուգ բազար իրթեսի կիւնիւ ինրա օլունաճազ տըր: Ժուրնալ Օֆիսիլի կարըն Մ. Մ. Տարիւ վե Պիւֆֆէնին իսթիֆա-լարընը իսան իտեհէք տիր: Մ. Տա-րիւնիւն եհրիլիլ իսարիճիլե նէզարե-թիլիլ մուվաղգաթէն Մ. Էլմիլ Օ-լիլիլ տէր իւհաե իտեհէք տիր: Մ. Պիւֆֆէնին եհրիլիլ մալիլե նէ-զարեթիլիլ Մ. Մէկրիս վե ումուրու նաֆիա նէզարեթի մուվաղգաթէն Մ. Րիշար տէրիւհաե իտեհէքեթ տիր:

Պրեօզուա մառէնճիլիլիլի ճիւմ հուրու թեքիլիլ օլուպ պիթմիլ տիր: Պըրանս 14 ապրիլ:

Թեվաթուրա նէզարէն, Իթալիա մալիեթիլիլ իսրահ իթմէք իեէ չա-լընադաա օլուն Մ. Մէլլա իսթի-ֆաթընը վէրմիլ տիր:

Բօմա 14 ապրիլ:

Բօմաա Պրանսըլ սեֆիլի Մ. Տըլլանըլիլ Փարիզուե պուրուե ա-լիլիլ իթմիլ տիր:

Փարիլ 15 ապրիլ:

Բէսմի զաղէթա վիւքիւ պիւր-հանը իւղէրիլիլ 14 թարիլիլ Փա-րիլ թեքիլիլիլիլ իսար օլունան մալիւմաթը աեքը իթմիլ տիր:

ԱՌՂԵՅԷ

Հատունեան վարդապետըրիստէն պաղըլար, Իւսիլուարաա Վաթօ իլ էվիլիլիլիլ իստուլիսանըա կիթաթի-լըրիստե, գօլուրիւնըլար տըր:

Քեզա Սամաթիա տա սեյլէնտի-կիլիլ նազարէն պու Չաթի կաե, Սա-մաթիա քիլիսէսինիլիլ Հատունեան թարաֆիլիլ վարդապետի, Սամա-թիա Վաթօ իլիլիլիլ էվիլիլիլիլ տուն օրհնէնքէ կիթաթիլիլիլիլիլ գապուլ օ-լունուպաճազ տըր:

— Կնիլը իւլիլիլիլ իթիլաալըն-ճա, կիւնա Չօմար Արթիլիլիլ մէզա-րը իւթիլիլիլիլ էյ-էմիլ իմիլ, վե կազընտա մէշարընըն իսթիլիլիլ պիլուե մաաուե կաթըլաճազ իմիլ: Ճիլիլիլիլիլ Փիւրիլիլիլիլ քեա-միլիլ գօլուրիստըրճա, տահա բէք չօղ Չօմար Արթիլիլիլ նահատակ օլաճազար տըր:

Քիւ Լուսնիլիլիլ քօնիլիլիլիլ Սիրիլիլ բարեկամ իմ:

Ար ճանուցանեմ ձեզի, և կը խոստովանիմ ճշարտութեամբ թե ես անմաադրութեամբ և քանի մը տանկալալի և անմիտ Վաղատայի-նեղուն խօքեղուն համուրեթիլ, Հատունեան հպատակութեան տակ գերի դրուեցայ: Ի վերայ այս ա-մենայնի ճանցայանայ խարդախու-թիլիլիլիլ իսարեթիլիլիլիլ և ճիլիլի-թուլիլիլիլ և ամիս մը ի վեր է գիշեր յօրեկ հասունիլիլիլ եկե-ղէցիլիլ մէշըհանայիլիլ տարտարոսի նման բրած խօքընքէն և Հատունեա-նը երրորդ մարգարե պաշտաճ գը-գում գլուխ աշխարհակալիստուն հեա բարի կամութիլիլ ընկըլիլիլիլիլ և արգարութեամբ հասկըցայ թե էս-րեւելիան Հայ գաթօ իլիլիլիլիլ ամեն կազմանէ արգար և ճշարտ են:

Յուսիլ յետոյ ամենայնի, կա-ղաւեմ հրամանոյդ օր, ձեր այս շա-բաթիւան լրագրիլիլ մէշ Հատունեա-նիլ կազմը բըթեթիլիլ գրէք, այս նումէրով, Նօ. 779:

Իսթիլ Վիլիլիլ, մալիլ ի Ռուսիան բեթեթիլ Չարեթիլիլիլ Կարգիլիլիլ տըր:

Հեաեւեալ հանրապրութիլը Փանտեան էֆէնտիլիլ արուած ԷԷ-լըլըլ մէկ օրինակիլիլ ալ մէկ զիլուած է հրատարակել ինդրանօք:

5 ապրիլ 1870 Սամաթիա Մեծապատիւ Կարապետ էֆէն-տի Փանտեան:

Տէր թաղը միշ զիւստուած էր բազդէն Չեր Մեծապատուութիլը բարեհաճեցաւ մեր ապագայն պա-տըրասուլ ընդհանուր աղապիտոյ

նուիրատուութեանը և Չեր անձ-նուրաջութեան վատահըլ. այս զործը բաւական շարունակեցիք ի մեծ վատահըլիլիլ և շնորհակա-լութիլիլ ստորագրողայս և ի մեծ ապահովութիլիլ մեր թաղական ի-գական սեուի ապագայիլիլ:

Օտեքս զանազան պատճառներ ձեր ընթացքը կասեցընելու մօտե-նալէն ներկայ հանրագրութեամբս կը դիմեմք Չեր Մեծապատու-թեամբ, ինդրեթով որ շարունակէք Չեր Տնօրէնութիլը, դիտարկով որ ընաւ մէկը վարժարանիլիլ անօրէնու-թեամբ միլիամետր իրաւունք չունի, և ունիմք Չեր վրայ այնմեծ վըս-տահութիլիլը որ աղջկանց վարժա-րանի օրինաւոր անօրէնի մը վրայ քննեալ արժան է, նա մաեւաւանդ այն ինդրայն որ կը լին թե վար-ժարանը մերն է կամ ձերն է, կը վատահըլք ձեզ որ կը հաւատաք թե վարժարանն անորն է որուն որ էր և որով որ սխալեցաւ:

(Ստորագրութիլիլ)

Մ. Խալալիլ:

Սամալ հանդիսի 66 րդ. թուոյն մէշ Լուսնիլիլ Վանեցոյ նամակ մը կարգապիլիլ, որ իւր մթին դատու-ղութեամբ կը յանդգնի բազմաշ-խատ Մեծ Մ. Յովհաննէս վար-ժապետը իւր հայհոյալիլ բերանն առնելու, վարժապետ մը, որոյ բազ-մամայ աշխատութեանց արդիւնք-նեքը իւր երկու աջք չէ կարողա-ցիլ նշանըլ, և կամ թե չէ հաճեր:

Ես կը դադրիմ մի ճամեծ վաա-տերով ջրիլիլ իւր այս անճունի գը-րութիլիլը, յանձնելով զայն իւր խո-չըրիլիլ սուտին:

Փետր. 14 շաբաթ օրը Վա-նայ մէշ հաստատուելիք աղջկանց վարժարանը և ընկերութիլը ան-ուանեցաւ Սամաթիա. Վան բօս-թա դնայ 18 ին: Եօթն օրուան մէշ ալ նամակ կը հասնի կըք Վան, և փետր. 25 թուով ալ նամակ մը կը գալ Վանուլիլ, իբր թե Մեծ Մ. Յովհաննէս էֆէնտիլիլ Սան-դիտեան ընկերութեանը արդեւք կը կենայ:

Ար հասկընա՞ Պ. Աղաաաէր. Պօլիլը Վան չէ, իսկ քու ուր ըլ-լալդ ալ յայտնի է:

6 Ապրիլ 1870 Պէլիլիլիլ լ. Վ. Պէլիլիլիլ

Մարտիլիլ երիլիլ իւրիլիլիլ Մ. Տէր:

Սամաթիայ Աղապետ վարժա-րանին Տնօրէնութեանը առած պա-տախանուրք մէշ քննադատութիլ-նը աղգային հաստատութեանց տա-պալանը պատճառ ըլլալը հաստա-տելու համար ի միլիլիլ այլոյ բանիլիլ կըսէք նաե թե « քննադատու-թեամբ էր սր Պէլիլիլիլ Մաք-րուհեան վարժարանը տապալե-ցաւ »: Ընդհանրապէս աղգային հաստատութեանց և մասնաւորա-պէս Մարքուհեան վարժարանի տա-պալանն պատճառը քննադատու-թիլիլը չըլլալը տապալուեցանը ու-րիշ անդամի թողլով պարտը կը հա-մարիմ քանի մը տեղի կուլիլիլ տալ տապալեալ կարծուած Մարքուհե-ան վարժարանին վրայ Չեր ըն-թերցողոյ գաղափարը շակելու հա-մար:

Երկու վարժարանայ մէշ կայ 254 աշակերտ:

Տղայոյ վարժարանը ունի 154 աշակերտ, յորոյ 67 նախակրթա-րանն են, որ երկու կարգ բաժնը-ուած է: Ասոնք կուսանին, Հայե-րէն, թուրքաւարութիլ և քերական-ւութիլիլ:

Առաջին դասարանը կայ 30 ա-շակերտ, որք կուսանին, կրօնք, Հայերէն, թուրքաւարութիլ, Պրան-սիլիլ, գեղադրութիլ (Հայ. և Պրանս.), բնական աշխարհագրու-թիլիլ, դժարութիլիլ, բերանացի կրթութիլիլ (բարոյական վէպե-րու):

Երկրորդ դասարանին մէշ կայ 25 աշակերտ, որոյ որ բայ ի վե-րջիլիլ ուսումնընեքէն կաւանդ-ուի նաե տաճիլիլիլ:

Երրորդ դասարանն ունի 24 ա-շակերտ, որոյ որ բայ ի վերջիլիլ-եալընքէն կաւանդութիլ, քաղաքա-կան աշխարհագրութիլիլ, տոմարա-կալութիլիլ, պատմութիլիլ ընդհա-նուր և աղապիլիլ, Սիլլուրը բնա-կան դիտութեանց: Փոքր ինչ ժա-մանակէն պիտի սկիլիլ նաե Ասու-մանական աշխարհագրութիլիլ, սիլ-լուրը երկրաշախտութեան և բնա-դիտութեան:

Իւրաքանչիւր դասարան օրը 4 դաս կաւանդ մէշ մէկ ժամ տեւո-ղութեամբ, օրը մէկ ժամ ալ դա-ւերու պատրաստութեան կըրպի-կաւազալիլ ներկայութեանը:

Այս երեք դասարանը ունի վեց դասատու և մէկ կաւալարիլ: Իսկ նախակրթարանն ունի դասատու մը, որ միանգամայն և կաւալարիլ է:

Աղջկանց վարժարանն ունի 108 աշակերտուհի, յորոյ 37 նախա-կրթարանն են և միայն հայերէն ընթերցանութիլ և գիր կուսանին:

Առաջին դասարանը 36 աշակեր-տուհի կայ, որոյ կաւանդութիլ, կը-րօնք, Հայերէն, Պրանսերէն, թը-ուրքաւարութիլ, բնական աշխար-հագրութիլ, բերանացի կրթու-թիլիլ (բարոյական վէպերու), դե-զագրութիլ (Հայ. և Պրանս.), գժարութիլ և ձեւագործ:

Երկրորդ դասարանը կայ 24 ա-շակերտուհի, որոյ բայ ի վերջիլիլ-եալընքէն կաւանդութիլ, Սիլլուրը պատմութիլ, գաւաթարակութիլ, տօմարակալութիլ, և քիչ ժամա-նակէն առնց վրայ պիտի աւելնայ նաե սիլլուրը բնական դիտութեան:

Այս վարժարանը ունի 5 դասա-տու, մէկ կաւալարիլ, մէկ ձեւա-գործի վարժուհի և մէկ վարժուհի նախակրթարանին համար:

Իւրաքանչիւր դասարան օրը 3 դաս կաւանդ մէշ մէկ ժամ տեւո-ղութեամբ և երկու ժամ ձեւագործի և դասերու պատրաստութեան կըր-բալիլ:

Երկու վարժարանն ալ դասերու միջոց տալը վայրիկեան հանդիտ արուած է թե վարժապետայ և թե աշակերտայ, որպէս զի վարժա-պետք փոքր ինչ չունը սունելու և ծիւղու ժամանակ ունեանն առնց դասախօսութիլիլ ընդհատել պարտաւորելու, և աշակերտք ի-րենց պէտքը չսողան առնց դա-սախօսութիլիլ խանդ արելու: Վա-սախօսութեանց խանդար և ապաք-

դիւն ըլլալուն պատճառներէն մէկըն ալ երբեք չի աշակերտաց յուզարկաւորութեան երթալն ու ընդհանրապէս աշակերտաց անկանոն այցելութիւնն եղած է հոս՝ ինչպէս նաև բոլոր ազգային վարժարանաց մէջ: Քաջակալութեանց պատճառը ի հարկէ ծնողք և գործընկերն են, իսկ յուզարկաւորութեան երթալնուն պատճառը — անխղճ հասարակութիւնը: Պատաստանի մէջ են ազգայնիկ եկեղեցին անգամ մէկ երկու գպիւր ունի և անխղճութեամբ գառախարակութեան տարր համարուած չէ: Կենդանի տղաք, երբ պիտի ազատին արդէօք այդ ժամն տախտէն: Այդ իմաստը այդ մասին երջանիկ են:

Այն օրին առաւելան դասերը կուտարին: 13-ի ժամ մը շոյ տըրուած է ճաշի և գրօսնքի: Աւարճարանի մտաբեր բնակիչներուն արդիւնած չէ ճաշի տուն երթալը: Սակաւ չունեցող չքաւոր տղաք ու նեցողներուն հետ կը սեղանակցին: Ձրաւորները մինչև ճաշին աւարտը սպասեցնել և եւելցակներով կերակրելը՝ արդիւնած է: Դատ անգամ տղաք ինքնայորդոր կամք սեղանակցութեան կը հրաւիրեն իրենց չքաւոր ընկերները:

Երկու վարժարանաց նախակրթութեանն ալ մեր ազգային բարեկարգ կարծուած գործընդ ծաղկոցներուն հետ բաղդատելով կըրնան դոհացուցիլ լիճակի մէջ համարուիլ: Աւարտութեամբ սրտի կը տեսնանք որ Հոգաբարձութիւնը կուզէ զանոնք աւելի բարեկարգ վիճակի մէջ դնել, բայց առ այժմ իր ձեռքն եղած դրամական միջոցները արդէ կը ըլլան այդ օգտակար դիտաւորութեանը իրադրութեան: Յուանք որ Հոգաբարձութիւնը յայտ հետե ևս զը խորշի այնպիսեաց օրինակին հետեւը, որք անխաբարիկ և անկնշարտար միջոցներն ու արտաքին և վաղանցիկ ցոյցերը՝ գործին ներքին և արտաքին բարեկարգութեանը նախապատիւ կը համարին:

Երկու վարժարանաց ամառական ծախքը կը հասնի 4500 դրութի, յորոց 3 հազարը եկեղեցին կուտայ իսկ 1500 դրը. աշակերտաց ամառականէն կը դրանայ: Յատկապէս կը պարտաւորինք յայտնել թէ ամառականին ու գառախարակի սոցիալական համար պատկանած ստակերը բաւական դժուարութեամբ կը ստացուին:

Այս ամառը կը յայտնենք մեր շնորհակալութիւնը արքունի բժշկական ուսումնարանի աշակերտ Յարգտան Եւանդուս և անձնակեր երկուստարդին, որ յոնձն առաւ շարժը մէկ անգամ բնական դիտաւորութեանց վրայ գառախարակութիւն ընել երբորդ գառախարակի աշակերտաց: Այդ յայտնենք նոյնպէս շնորհակալութիւնս այն բարեկեցի անձանց, որք հանգանակութեամբ նուիրեցին վարժարանիս 15 կենդանի բանական մեծ պատկերներ, որք կը պարունակին երկրիս վրայ գտնուուած բոլոր կենդանեաց պատկերները իրենց բնական դոյներովը ներկարուած:

Մտաւոր 1191 Բ... Երբ 1900-ին, իսկ 1901-ին, Երբ 1902-ին, Երբ 1903-ին...

Հնութիւնը անընդհատ կ'ընթացէ ազգութեան, հեռաւորութիւնը, ուսկից հետեւեր են լեզուաց տարբերութիւնք, ցեղերու զանազանութիւնք և սովորութեանց նորակերպութիւնք, բաւական չէ բաժնիկ ազգութիւնը, և արդեանաբար քաղաքացիութեան թիչ մը հըմուտ անձի մը համար՝ նորանոր դիտարները, երկրաբանութիւնը, հեռադիւրները՝ հեռաւորութեան յազարկով բաժանումները վերջուցած են:

Այլ լեզուները, ոչ գեաները, ոչ բարբառայ խորութիւնք և ոչ ո՛ր և է անտակ տեսակ խառնուրդներ կարող են յրել, սկզբունք ունեցողին քով ազգութեան գաղափարը կենդանի է պատմութիւնը, քանի որ ազգութիւնը կենդանի է, և պատմութիւնը ազգաց դայեակն է՝ նախ քան զլինին ուսուցիչ:

(1) « Կարելի է մի և նոյն ազգի մի ծոցին մէջ նոր ազգութիւն մը ձեւանալ » — այո՛, ազիտին համար, ատեւութիւնը տածողին համար միշտ ի խորս սրտին՝ իրեն եզբայրը օտարի պէս կերեւայ իրեն, և հօրը տանը մէջ կերած հացն անգամ ուրացողին՝ օտար է իրեն նոյն իսկ հայրն և մայրն, եզբարք և որդիք: Հարկաւորութիւն չը մը նար տեղեաց հեռաւորութեան՝ ոչ ծովերու, ոչ լեռնէրու և ոչ մեկ աշխարհագրական գրեց. վառն զի նոյն իսկ իր սրտին մէջը՝ պատքաշած է իրեն սրտին հատարին, երակները գողցես կապած է որ հազորդութիւն չըլլայ ոտքէն՝ ձեռքէն, զլինին՝ սրտին. իրեն զգացմանց դիտակցութեան մէջն է անջրպետը, խորքը, նոյն իսկ իրեն հարցման պատասխանը. մեք ի՞նչ կրնանք ընել, այս դիտաւորութեանց վրայ յաւելցենք միայն նոր ազգութիւն մը ընաւ մէջ անգը ելած չունի: Յեզգախարակութիւնները որ ատեն ատեն ժողովրդաց սիրտը կը յուզեն՝ նորակերպութեան նշաններն են, մեռելութեան գէժ կը բողբոջեն:

« Հայոց ազգէն ծնածը », հարկաւ Հայ է, նոր ազգ մը չի կրնար ըլլալ ինչ գիրկ ինչ կամ ալ ըլլայ. առաջին անգամ չէ որ մայրենի կաթին հետ՝ օտար անուգ ալ խառնուած ըլլայ, բայց անով, թեպէտ և ուրիշ կենդանի մը գիեցուցած ըլլայ զինքը, առիւծի կորիւնը վազի չի կրնար փոխուիլ:

Արն է այն ազգը որ « իր կերպէն դուրս է ցատկեր », կենդանութեան այս բուռածքն թէ առաջ աւելի մտիկ էր, հիմա աւելի հեռացած. այնպէս է, կը հարցունեմ, վկայ են ամենքն. որոնք են այդ « խանգակաթ անխարկութիւնք, մեր ի Հաւով, անոր բանագրանաց շնորհիւ շտապ՝ աչքերնիս, անոր մեր իրաւունքը անտեսող, եպիսկոպոսները բանագրելով՝ հրապարակագոյժ խայտառակելէն, զբուռած գառնացեալ աչքերնիս, ստոնք են միթէ. ասոր հետ աղատ է բուել

(1) Մեր մեծարդ նախնայական շնորհակալութիւնը արքունի բժշկական և պատկերային գործածած բանագրն են, որոց վրայ կը խօսի:

« Հաւովեական եկեղեցւոյ անհնազանդութեան վրայ խարակալ » ետիւննիս, երբ կարող ըլլալով ուրախ յորում է բոս ինքեան ճշմարիտ ետիւնը բանական մարդոյս, քրիստոնէի մը պարտաւոր համաձայն ընթանալով միշտ երբ Հաւովմայ անիրաւ պահանջմանցը կը հաւաակինք և քանի որ նա կը զայնայ մեր իրաւունքը ճանչնալ, մենք ալ իսկ կըլլանք իրեն ճայնին՝ « արածութիւննիս իբր թէ իրմէ առած ըլլան կերպունք » կրնայ հասկըցուիլ:

Այլ հարցն է « ուր է իր ազգութեան դրոշմը », ինչ կը հասկնայ ազգութեան դրոշմը բնակ մեզնէ մեզի, մենք ալ պատասխանենք թէ կրնանք, ինչպէս թիչ մը վերջը կը դրուցէ, ո՛չ սոցաքն խաւարեալ սկըմնց պատու մ'է ազգութիւնը ի կրծսն ի կատել, կը հարցնէ գարձեալ « ո՛ր է իր հայրենիքը » և կը յաւելու « Հայաստան բնի կող Հայրենիքս կրնայ նորայդ մը ձեռակերպել, չեմք հասկնար ո՞րն է այս Հայաստան բնակեալ Հայն, դժբաղդարաւ մենք ոչ, ի՞նքը միթէ... երազող մը կայ անշուշտ:

Այլ հարցն է գարձեալ « ո՛ր է իր լեզուն », զբարմնալի արդարեւ, չը հարցնենք մենք ալ իրեն, ո՛ր տղը բեցաւ իր լեզուն... զբարմնալի բնիք, բայց նաև աւելորդ հարցմունքներ, քանի որ ինքը կը փութայ պատասխանելու, « Ինչպէս Հայերեն լսօսող ժողովուրդ մը Հայ ազգութենէ դուրս կրնայ համարուիլ, եթէ ոչ մեզի իրեն համար անշուշտ « ուրիշ արամաբանութիւն մը » պիտի ըլլայ զոր մենք չեմք ըմբռնիր:

Հաւովեական անունը որչափ որ դաւանանքի նկատմամբ արուած քանի որ այս նոր ազգ բուռը, բոս մեզ Հայ ազգին լուսաւորեալ մասերէն մէկ: Կամ թէ անոր մէջ կենսատան կայ մը Հաւովմայ պատկերէն դուրս ընդարձակելով Քրիստոսի եկեղեցին, զոր թիչ մը վերջը պիտի բացարձակենք, այնպէս կը շանայ ըմբռնել տալ, համոզուած ըլլալով որ շատ աղեկ կարելի է ճշմարիտ և ուղղափառ քրիստոնեաց ըլլալ, առանց եթէ հարկ ըլլայ Հաւովեական մնալու կամ այդ անունը կրելու, բոս որում ուղղափառ ըլլալու համար՝ նոյն ինքն Հաւովմեականութիւնը ճշմարիտ Քրիստոնեութեան մէջ պէտք է ըլլայ, և ոչ թէ Քրիստոնեութիւնը Հաւովեականութեան: Աւելորդ չըլլա՞ր այդ անունը տալ, մանաւանդ որ ազգը ըստածը մէկ անուն մը պէտք է ունենայ՝ երկուք ոչ, հակառակութիւն մ'է թէ Հայ թէ Հաւովեական աւելի որոշ հասկցուելու համար թիչ մը վերջը նորէն պիտի գառնանք այս ինքրոյն:

Հոս պիտի դիտաւորութեամբ մը անցնենք, յարակից « Հայ գաղթութե » մտխմտան վրայ զոր կը պընդեն և կը յորանունն առաջ այս ժողովրդեան որչափ որ բաւի խաղ մ'է բոս ինքեան, ի. Ե. ին հետ առ հասարակ յամենայն ազգային լրագիրք՝ շատոնց ի վեր ո՛հաճութեամբ մեր մտազգութիւնը շարժած է այդ քաղաքախարու-

թեան գէժ մեզանչելը համազգեացըս եթէ ամեն բառի թարգմանութիւնը կայ ի Հայունս, կամ դոնէ տառադարձութեամբ գործածուածը՝ փոխանակ քիչ մը ըսելու կաթողիկէ անունը որ նոյն է, բայց Հայկական առամաք, և որ նոր ընդհանրական խմտապղը՝ ոչ ումեք այնքան բաւ կը պատշաճի որչափ վերոյ ասոցեալ համազգեաց Քրիստոսի ընդհանուր եկեղեցւոյն, զոր և սիրով Հայաստանեաց եկեղեցին իրեն համար միշտ ընդունած է, ինչպէս կըլլայցուի այս մասին: Այդ վախճանն որ յանկարծ շիթեալով յիրար կը ձուլուին:

Յայտնի է որ երբ ազգային իրաւունքներնիս ձեռք ձգելու ելեր ենք, հետեւաբար եպիսկոպոսաց և կաթողիկոսաց ընտրութեանց մէջ, բոս արեւելեան եկեղեցւոյ իրաւասութեան, օտար մարդ պիտի շիթողուք որ խառնուի, որչափ որ այլ է « հաստատում », և այլ փաւեցուցում, բայց անոր անգամ կաթոսութիւն պէտք չէ և չի կրնար մընալ, մանաւանդ քանի որ վառանգ կրնայ ըլլալ բանագրութեամբ:

Ա և է անուագեալութեան մէջ քաղաքական կամ եկեղեցական, բոս որում ներկայ ինքրոյս մէջ Պատի պատրիարք արեւմտից և կաթողիկոս հայրապետ արեւելից ճանչնալէն ետեւ, յայտնի է թէ հաւասար հաւասար թէ և առաջին ի հաւասարս այլ քանի որ ի հաւասարս է միշտ, իրեն ունեցած պատիւը ուրիշ չի կրնար տալ, ուր մընայ որ տարբեր ինքիւր մ'է պատուոյ մարք, ուրիշ ինքիւր մ'է տիրապետութիւնը:

Եթէ եպիսկոպոսունք առաքելոց յաջորդք են (քան զոր բարձրագոյն ատոնձան մը չի կայ եկեղեցական գառախարակութեան մէջ) ուրուն համար գոնէ պէտք էր որ չը շտայուէր այս պատիւը մանաւանդ անարժանութեամբ ոմանց սմանց սրտնց կը մնայ անշուշտ Յուդայի բաժինը) և պատրիարքունք կամ հայրապետութիւնք չորս աւետարանաց աթոռք, յորս իրաւամբ վերամբարձաւ աթոռն մեր Ս. Պըրիգորի Առաւորի նորա անհուն արդեանցը համար, մէկ ազգ մը ամբողջ մեկէն ի կրծսն քրիստոնեութեան գարձնելուն պատճառաւ, քան զոր ոչ որ յառաքելոց և յաւետարանաց և ի սուրբ հարց եկեղեցւոյ յաշտեցաւ երբէք, գոնէ անկախ ըլլալու է և է: Միայն թէ խաղաղութեան, սկրոյ, հայտնութեան և մտերմութեան ժամանակ (յորում կը վայրէ որ դոնուի յարատեւութեամբ Քրիստոսի սուրբ եկեղեցին բոս որում « յայտն ծանկցեն գճիկ եթէ իմ աշակերտք էք եթէ սիրեցէք զմիմեանս », ուրիշ բան է որ շնորհաւորութիւններ և բարեմայութիւններ ըլլուին փոքրագոյններէ կամ թէ լաւ եւս բոս հաւասարներէ քանի որ « ամենքն մի էք ի Քրիստոս Յիսուս »:

Չատ ինչիւր մ'է որ համագումար տեղեկեական աղատ ժողով մը գուժարուած ատենը իր բարանչելը իր աստիճանին համեմատ անբարեկեցի ունեցայ, ապա թէ ոչ Քրիստոսական բուն հոգիէն հեռացած ատենը որ է

